

Fórum

ochrany přírody

/ PAMÁTKOVÁ PÉČE

/ STAVEBNÍ ZÁKON

02
2020

Vážené čtenářky a čtenáři,

v uplynulých týdnech řada z nás při každé příležitosti prchala na svá oblíbená místa do přírody. Tentokrát nejenom za sledováním jarního rozkvětu a rození nového života, ale také abychom si odpočinuli od stresu z vylekané společnosti. Snad již brzy ale budeme mít možnost se vrátit i ke kulturním hodnotám ve veřejném prostoru a budeme mít ideální možnost popřemýšlet nad vztahem ochranářů a kolegů zabývajících se památkovou péčí a také možnostmi naší spolupráce.

Vy, kdo chcete takové přemítání opřít o skutečně zasvěcené informace, máte skvělou možnost začít pročtením tohoto čísla časopisu Fóra ochrany přírody. Historii vazeb obou oborů poutavě popisují Tomáš Rothrockl společně s Věrou Kučovou. Ve spolupráci ochrany přírody a péče o kulturní památky hraje klíčovou roli AOPK ČR, proto rozhodně stojí za přečtení přehledný příspěvek od Pavla Pešouta.

Pravidla určující limity, aby se z naší kulturní krajiny nestalo místo nevábné a nepřívětivé pro přírodu, obsahuje zejména stavební právo, pochopitelně ruku v ruce s právem na ochranu životního prostředí. Svě zkušenosti s uplatňováním stavebního zákona popsal Jaroslav Obermajer a doplnil je o vlastní návrh na urychlení a zjednodušení povolování staveb, které by nebylo v rozporu se zájmy ochrany přírody a krajiny. Jakým způsobem by rekodifikace stavebního práva mohla a měla ovlivnit zákon o ochraně přírody a krajiny potom popisuje, jak je dnes populární říkat – „z první linie“, Petr Havel.

V čísle sice najdete o něco méně článků než obvykle, ale o to větší poděkování patří všem autorům za to, že i v této době našli čas a podělili se s námi o své znalosti, zkušenosti a poznatky. Jako vždy ale pro ně bude největší odměnou hojné čtení jejich článků. Pevně věřím, že k němu nebude docházet jen mezi čtyřmi zdmi domácí karantény, ale mnohem více třeba při čekání na večerní koncert kuněk u romantického rybníku nebo ve frontě na vstup do některého z památkově chráněných objektů.

Pěkné čtení!

Jan Dušek

OBSAH

// EDITORIAL

Jan Dušek 2

// AKTUALITY A ZAJÍMAVOSTI

FOP pomáhá s podporou rozvojových projektů v Gruzii
Jan Dušek 3

Pozvánka na on-line premiéru krátkých dokumentárních filmů Lovecké příběhy Anežka Pavlíková 3

Program péče o vlka schválen Simona Poláková 3

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

Společné kořeny, které nevyrvál ani rozvod z rozumu
Tomáš Rothrockl, Věra Kučová 5

Ke spolupráci „památkářů“ a „ochranářů“ v České republice
Pavel Pešout 10

Návrh změn zákona o ochraně přírody a krajiny v souvislosti s rekodifikací stavebního práva Petr Havel 14

Komentář k připravované rekodifikaci stavebního práva
Jaroslav Obermajer 17

K článku Pavla Pešouta na str. 10: Dramaticky utvářená krajina s hlubokými údolními řeky Teplé a Bečovského potoka, s významným hradem a poddanským městským celkem ve svém centru a množstvím stop působení člověka kontinuálně po mnoho staletí, je chráněna jako Krajinná památková zóna Bečovsko a zároveň je součástí CHKO Slavkovský les, 2005. Foto K. Kuča

Fórum ochrany přírody 2/2020 ● ročník 7 ● vychází elektronicky 4x ročně ●
zdarma ● vydává Fórum ochrany přírody, Slezská 125, 130 00 Praha 3 ●
IČO 227 19 466 ● redaktorka Markéta Dušková ● grafický návrh a úprava
Edita Hrubešová ● redakční rada Jan Dušek, Michael Hošek, Jaroslav Obermajer,
Simona Poláková, Tomáš Rothrockl, Petr Roth a David Storch ●
kontakt: info@forumochranyprirody.cz, +420 604 503 856 ●
ISSN 2336-5056 ● číslo vychází 6. 5. 2020

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento projekt je spolufinancován Státním fondem životního prostředí ČR na základě rozhodnutí ministra životního prostředí.
Projekt č. 14271862 „Ochrana přírody – on-line vzdělávání pro veřejnost.“

FOP POMÁHÁ S PODPOROU ROZVOJOVÝCH PROJEKTŮ V GRUZII

V rámci projektu „Zkušenosti z rozvoje venkova V4 pro udržitelný růst“ poskytlo Fórum ochrany přírody hodnotitele grantů pro oblast Tetrtskaro v Gruzii. Dotační program v rámci ENPARD (European Neighbourhood Programme for Agriculture and Rural Development) zaměřený na zlepšení podmínek obyvatel Tetrtskara administruje Asociace pro rozvoj venkova pro budoucí Gruzii (Association Rural Development for Future Georgia – RDFG). Po prvotním zhodnocení předložených žádostí hodnotitelé v lednu 2020 osobně navštívili místa předpokládané realizace projektů a diskutovali s žadateli o jejich záměrech. Došlo k předání doporučení osvědčených postupů pro vylepšení žá-

dostí, aby více směřovaly k udržitelnému rozvoji v oblasti Tetrtskaro a aby byly dotační prostředky využity co nejúčelněji. Návrhy projektů byly orientovány na služby spojené s udržitelným turismem (ubytovací zařízení, turistická infrastruktura, doprava), zlepšením možností rekreace v přírodních podmínkách (přírodní koupaliště), výrobou místních produktů snižujících zátěž pro životní prostředí (opakovaně využitelné nákupní tašky), udržitelným zemědělstvím (sýpka pro regionální odrůdy) nebo aktivitami pro mládež (skautský tábor).

Oblast Tetrtskaro trpí silným odlivem mladých obyvatel a v každém případě potřebuje pomoc pro možný rozvoj. Na druhou

stranu bylo velmi pozitivním zjištěním, že i pro obyvatele EU je zde možné hledat inspiraci. Jedná se zejména o zemědělské hospodaření šetrné k přírodě. Na základě zkušenosti s jedním z žadatelů, který využívá na svých polích původní odrůdy pšenice a fazolí a který přemýšlí o krajině, včetně zadržování vody a podpory kvalitní půdy, zcela v souladu s ekologicky preferovanými moderními přístupy, můžeme říct, že by právě lidé jako on mohli předávat zkušenosti v tzv. vyspělých státech.

Jan Dušek

POZVÁNKA NA ON-LINE PREMIÉRU KRÁTKÝCH DOKUMENTÁRNÍCH FILMŮ LOVECKÉ PŘÍBĚHY

V rámci oslav Mezinárodního dne rysů vás zveme na on-line premiéru šesti krátkých slovinských dokumentů, která se uskuteční 11. června, na téma, jak se dívají na rysa myslivci ze země, kde jsou velké šelmy v přírodě běžné. V minulosti zde rysy, vlky a medvědy, ba i další zvěř téměř vyhubili. Nyní se s nimi opět naučili žít. Dokumenty nás provedou posledním

stoletím Slovinska, uslyšíme výpovědi mysliveckých kmetů, ale i mladých lovců, kteří se o revíry starají dnes. Navrácení prvních rysů do Dinárských hor vyžadovalo mezinárodní spolupráci, a tak zazní i slova legendárního českého ošetřovatele a dvorního rysího malíře Ludvíka Kunce či slovenského myslivce Štefana Zatrocha. Vídea z režie G. Šubice a S. M. Wilsona

budou uveřejněna na [YouTube kanálu Fóra ochrany přírody](#). Mezinárodní den rysů byl vyhlášen díky projektu 3Lynx, který i letos bude pořádat mnoho zajímavých akcí. Více na www.3lynx.eu.

Anežka Bušková

PROGRAM PÉČE O VLKA SCHVÁLEN

Návrat vlků do ČR probíhá velmi rychle a konflikty se jen množí. Pro resort ochrany životního prostředí bylo proto zásadní schválení [strategického dokumentu Program péče o vlka obecného v ČR](#). Jedná se o vnitřní dokument, který nastavuje témata a mantinely, kterým se má ochrana přírody v případě konfliktů člověka a vlka věnovat. Už z definice se nezabývá legislativní ochranou tohoto druhu. Projednání probíhalo za spolupráce s MZe, myslivců i zemědělců, ale jak se dá předpokládat u takto problematické situace, s výsledkem nejsou všichni naprosto spokojeni. Jsou však nastaveny priority a časový rámec, jak se jednotlivé body budou řešit.

Z programu péče vyplývají i úkoly stanovení tzv. příznivého stavu populace a stanovení jednotného postupu příslušných orgánů při nestandardním chování vlka. Obojím se zabývá AOPK ČR, k prvnímu úkolu budou svolány mezinárodní kulaté stoly na podzim 2020, druhé téma je již rozpracováváno. Rovněž jsou připravovány parametry a manuál pro potřebnou minimální ochranu stád.

Ministerstvo už v souladu s programem péče pracuje na legislativních změnách v oblasti náhrad škod s cílem poskytování náhrad dotčeným subjektům a zjednodušení a usnadnění veškeré související administrativy. Aktualizace příslušné vyhlášky

se dokončuje, rovněž bude otevřen zákon č. 115 o náhradě škod. Důležité je i zajištění fungujícího systému pro poskytování finanční podpory na realizaci preventivních opatření na ochranu stád a zlepšení postupu šetření a vyplácení náhrad. O počáteční investice do preventivních opatření je již možno žádat skrze OP ŽP, kde je zajištěno 100 % financování. Financování následné údržby je nyní v jednání, neboť MŽP nedisponuje existujícím finančním nástrojem a MZe ČR, na rozdíl od všech ostatních států Evropy, nesouhlasí s tím, aby byly využity jeho kanály.

Simona Poláková

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY

Hledá koordinátora/koordinátorku, který/á svým nasazením zajistí udržení, rozvoj a kreativní řízení klíčových aktivit Fóra. Spolupráce se může rozvíjet postupně, cílem je minimálně poloviční, případně i plný pracovní úvazek.

Schopnosti a vlastnosti:

- orientace v systému i v praxi ochrany přírody v ČR
  - manažerské myšlení a vystupování, schopnost organizovat práci sobě i jiným, komunikativnost, otevřenost novým výzvám a úkolům
  - pečlivost a samostatnost
  - ambice ovlivňovat dění v ochraně přírody a posilovat její pozici
  - zkušenost s fundraisingem a vedením projektů je vítána
-

Nabízíme:

- možnost ovlivňovat dění v ochraně přírody a posilovat její pozici
- kreativní, samostatnou a tvůrčí práci
- flexibilní pracovní dobu včetně možnosti práce z domova
- spolupráci s významnými osobnostmi ochrany přírody
- pracovní nezávislost, svobodu a otevřenost novým směrům
- práci na minimálně poloviční úvazek
- finanční odměnu odpovídající pracovnímu nasazení a úspěšnosti fundraisingu

Své profesní životopisy a motivační dopisy zasílejte na info@forumochranyprirody.cz.

Zájemci mohou získat doplňující informace e-mailem.

SPOLEČNÉ KOŘENY, KTERÉ NEVYRVAL ANI ROZVOD Z ROZUMU O JEDNÉ SPOLEČNÉ CESTĚ OČIMA OCHRANÁŘE A PAMÁTKÁŘKY

TOMÁŠ ROTHROCKL, VĚRA KUČOVÁ
pamětníci

Ing. TOMÁŠ ROTHROCKL

Ředitel Správy Národního parku Podyjí. Podílel se na založení a práci Správy CHKO Podyjí, později i Správy NP Podyjí. Koncem 80. let působil jako vedoucí odborný pracovník ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze. Specializuje se na obor územní ochrany přírody. Je jedním z iniciátorů bilaterálního národního parku Podyjí – Thayatal. V první polovině r. 2010 vykonával funkci náměstka ministra životního prostředí – ředitele sekce ochrany přírody a krajiny.

Ing. arch. VĚRA KUČOVÁ

Vedoucí oddělení památek s mezinárodním statutem v generálním ředitelství Národního památkového ústavu (NPÚ). Od konce 80. let odborná pracovnice ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze, poté v jeho nástupnické organizaci, NPÚ. Specializuje se na památkovou územní ochranu a od roku 2000 působí v agendě nominací a metodického řízení témat světového dědictví u nás. Jako členka České komise pro UNESCO a Výboru pro krajinu, vodu a biodiverzitu při RVUR se podílí se na mezioborové spolupráci v oblasti ochrany krajiny.

Státní ochrana přírody spolu se státní památkovou péčí mají společné kořeny, jako obory i jako instituce. Ano, pospolu začínaly téměř ihned po zrození naší mladé republiky před více než sto lety. Vznik obou institucí se váže na činnost tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty (MŠNO), kdy zakladatel památkové péče Zdeněk Wirth povolal k zajištění referátu ochrany přírody Rudolfa Maximoviče. Díky jeho píli a znalostem a díky mnoha kolegům nadšencům „z terénu“ se tehdejší úřad chopil naplňování nových kompetencí, aby tak i reflektoval rozvíjející se evropské snahy chránit přírodní a kulturní dědictví. Zde se sluší připomenout, že již před rokem 1918 existovalo na území našeho státu několik privátních přírodních rezervací. Abychom pochopili evropský a světový kontext konkrétně - první národní parky na starém

kontinentu vyhlásilo po vzoru Spojených států amerických Švédsko již v roce 1909, památková péče se v někdejší Rakousku konstitovala již od roku 1850.

PRVNÍ REPUBLIKA: ZROZENÍ

Maximovič společně s Wirthem pojímali své snahy komplexně, vycházeli z potřeby ochrany přírodních památek i „ochrany domoviny“, což nebylo nic jiného než dnešní pohled na potřeby ochrany kulturní krajiny z důvodů estetických. A nic na tom nemění fakt, že původní starosvětsky znějící termín „domovina“ je dnes nahrazován termínem „krajinný ráz“. Příznačné z pohledu společné podpory zájmů ochrany přírody a památkové péče a jejich příbuznosti je i to, že se tehdejší generální konzervátor ochrany přírody Maximovič věnoval, zejména ve dvacátých letech, intenzivně též zajištění

Jaro 1930, orel skalní „Solon“. Jeden z prvních exemplářů darovaný pro (o rok později) otevřenou pražskou zoo, odchycený v Mukačevu na Podkarpatské Rusi. Rudolf Maximovič byl od roku 1930 členem představenstva družstva pro vybudování zoologické zahrady v Praze. Maximovič věnoval celý svůj život v rámci ochrany přírody mimo jiné pozornost ornitologii, o čemž svědčí nejen jeho četný seznam publikací o ochraně ptactva, ale také fakt, že byl v polovině 30. let předsedou ornitologického ústavu České akademie technické a v letech 1938-1939 místopředsedou a členem výboru Československé ornitologické společnosti. Foto archiv Zdeňky Stejskalové a Vojtěcha Stejskala

Únor 1942 Ministerstvo školství a národní osvěty, referát pro ochranu přírody a domoviny, foto u příležitosti 20. výročí činnosti přednosta referátu prof. Rudolfa Maximoviče (20. let založení státní ochrany přírody). Striktně vzato, oficiálně působil RM jako zaměstnanec na ministerstvu od března 1922, ale prof. Wirth jej jmenoval expertem a konzervátorem s pověřením od ministerstva pro úkoly ochrany přírody při provádění pozemkové reformy již od 1919. Zleva: sedící Dr. Volek, stojící doc. Dr. Mencl, prof. R. Maximovič, stojící dr. Kousal, tajemník Krček, sedící kolem stolu zleva prof. Vlk, dr. Sýkora, vrch. kanc.ofic. Doležalová, dr. Slepíčka, prof. Vašíček, prof. Linek, stojící u dveří dr. Hlávka, dr. Kolařík. Foto archiv Zdeňky Stejskalové a Vojtěcha Stejskala

ochrany zámeckých parků, alejí a obor, které byly zestátněny v důsledku pozemkové reformy. Správci těchto území měli již tehdy stanoveny podmínky ochrany a institucí s právem kontroly bylo právě MŠNO. Postupně byly více akcentovány přírodovědné základy oboru. Konzervační přístup byl tehdy standardem, sic byl posléze v následných desetiletích překonáván aktivním pojetím ochrany přírody.

Ruku v ruce s odbornou činností tehdejší prvorepublikové malé a obdivuhodně výkonné personální skupiny odborníků MŠNO šly i pochopitelné snahy o legislativní ukotvení obou oborů. Předlohy zákonů o ochraně přírody i o památkové péči byly za éry první republiky připraveny a byly předmětem mnoha diskusí, leč kvalitních zákonů se oba obory dočkaly až po II. světové válce. Proč tomu tak bylo, by mohlo být předmětem podrobného rozboru politické situace v tehdejších časech, což je však nad rámec tohoto příspěvku.

Faktem zůstává, že z pohledu ochrany přírody byl milníkem tzv. Silvestrovský výnos z 31. 12. 1933. Název může svědět k tomu, že se jednalo o právní akt spočívající ve vyhlášení velké skupiny chráněných území přírody. Z hlediska právního tomu však tak nebylo. Šlo o evidenční soupis 108 přírodních rezervací na území dnešní České republiky, i ostatních 30, které dnes leží na

území Slovenska a Ukrajiny. Všechna tato chráněná území byla v minulosti vyhlášena různorodými způsoby (smlouvou s vlastníky, projevem svobodné vůle vlastníka apod.) Přesto historie našeho oboru tento čin považuje za milník neb k seznamu je vázán i text zdůrazňující hodnoty každé dané rezervace i obecné hodnoty chráněných území přírody z pohledu veřejných uživatelů. Zajímavé je i důraz na význam tehdejších rezervací pro studijní a osvětové využití, v duchu názvu tehdejšího ministerstva. Neboli environmentální vzdělávání, výchova a osvěta není rozhodně příznakem až té dnešní „moderní“ ochrany přírody. A je pro nás i dnes posilujícím zjištěním, že tuto hodnotu chráněných území, jako laboratoří v přírodě, ctili a zdůrazňovali již „otcové - zakladatelé“.

Prvorepublikovou éru příkrě změnila válka a protektorátní zřízení. Ochrana přírody byla v roce 1942 kompetenčně přesunuta po říšském vzoru pod Ministerstvo zemědělství a lesnictví, aby se po válce vrátila zpět na MŠNO. Poválečná administrativa se vrátila k prvorepublikovému institucionálnímu modelu a oba obory koexistovaly opět pod jedním resortem.

RIUKU V RUCI I ZA „SOCÍKU“

V roce 1956 vychází zákon o státní ochraně přírody č. 40/1956 Sb., starším ročníkům

dobře známá „čtyřcítka“. Mimo jiné definuje pojmy, zejména kategorie chráněných území, akcentuje územní i druhovou ochranu přírody, má ambice chránit i neživou přírodu, dává významné pravomoci konzervátorům ochrany přírody, vtaňuje do hry další dobrovolné aktivisty z řad veřejnosti - zpravodaje ochrany přírody. Souběžně s přípravou zákona, či v přímé návaznosti na to, vznikají první velkoplošná chráněná území: CHKO Český ráj (1955), CHKO Moravský kras (1956) a náš první národní park KRNAP (1963). Rodí se nová struktura ochrany přírody - vznikají odborná pracoviště: na konci 50. let byl přijat i první zákon sesterského oboru, tedy zákon č.22/1958, Sb., o kulturních památkách. Je zajímavé, že právě v něm je ustaven Státní ústav památkové péče a ochrany přírody - SÚPPOP (1958). Tento zákon určuje působnost ústavu jak na úseku státní památkové péče, tak na úseku státní ochrany přírody. Následně vznikala krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody (KSSPPOP). Symbolické je, že v čele SÚPPOP stojí jako první ředitel Jaroslav Veselý, žák Maximovičův, který, ač ochránce přírody, ctí rovnost reálných potřeb obou oborů. Z tohoto popisu je zřejmé, že oba obory byly v těchto vznikajících institucích stále pospolu jako bliženci v lůně resortu kultury. Výkonnou pravomoc má v obou oborech Ministerstvo školství a kultury, potažmo krajské národní výbory. Ačkoliv byla státní památková péče obdarována „svým“ prvním zákonem o něco později, v roce 1958, má tato norma, podobně jako pro obor ochrany přírody, zásadní zakladatelský význam a zračí se v ní též naplnění širokých předválečných snah a očekávání. Strukturou a principy jsou si obě právní normy velmi podobné, ostatně právě od dob Wirtha a Maximoviče se základní pojmy rozvíjely ve spolupráci oborů a je jen logické, že paralely přírodní památka/ kulturní památka, přírodní rezervace / památková rezervace byly založeny právě takřikajíc v jedné kuchyni. Šedesátá léta jsou ve znamení jistého společenského uvolnění, do Ústavy ČSSR je implantována povinnost státu o „zvelebování a všestrannou ochranu přírody a o zachování krajinných krás vlasti“. SÚPPOP se již v roce 1958 stal členem vrcholné mezinárodní ochranné organizace IUCN, kterou předtím pomáhal konstituovat Rudolf Maximovič. Podobnou cestou šla i sester-

ská památková péče a nic na tom nemění fakt, že srovnatelná mezinárodní odborná instituce pracující pro UNESCO - ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a sídla) se etabluje „až“ v roce 1965.

NORMALIZAČNÍ ŠEĎ? VE SPOLUPRÁCI OBORŮ NIKOLIV!

Dvě „normalizační“ desetiletí jsou v politické rovině poplatná době, nicméně díky entuziasmu odborných pracovníků na všech úrovních vznikají nová maloplošná i velkoplošná chráněná území. SÚPPOP zajišťoval vědecké a badatelské aktivity, které byly podkladem např. pro celostátní prověrky maloplošných chráněných území, ale i pro rozvoj speciální ochrany přírody (např. reintrodukce vzácných živočichů). Stranou nebyla ani péče o neživou přírodu - geologické lokality, zejména jeskyně. Stěžejním dílem osmdesátých let byly tzv. oborové dokumenty velkoplošných chráněných území, kdy skupiny expertů multikriteriálně hodnotily daná území a následně navrhly zóny diferencované péče o ně. Ty se staly základem platných zonací některých CHKO a národních parků často po mnohá desetiletí. Právě v rámci těchto komplexně pojatých hodnocení našli svou roli i kolegové z památkové péče, ale i mnoha dalších oborů. Při společné práci vznikaly pevné kolegiální vazby a upřímná přátelství. Obor památkové péče vytvořil řadu koncepčních dokumentů pro územní ochranu zachovaných historických měst, vesnic a vybraných částí kulturní krajiny, na něž mohl odkazovat při nelehké snaze zastavit chátrání nebo i bourání. Zejména při zřizování městských památkových rezervací navazoval na první soubor vyhlášený ještě před přijetím prvního památkového zákona, v roce 1950. Velmi přínosné byly společné konzultace tematických přesahů, porady, workshopy, ale třeba i společné volnočasové akce, ať šlo o letní tábory hnutí Brontosaurus při opravách hradu Zvířetice nebo jen veselé závody v běhu na lyžích nebo oslava kulatin některé osobnosti ústavu.

ODLUKA OD STOLU I LOŽE?

V roce 1990, po „Velkém sametu“, vzniká (konečně) i v tehdejší Československu jako jeden z důležitých atributů mladé demokracie v obou republikách i na federální úrovni Ministerstvo životního prostředí. V porevolučním kvasu se velmi rychle budují nové struktury a v oboru ochrany

přírody probíhá též jakási minirevoluce. Po velmi krátké interní diskusi, zda památková péče bude nebo nebude součástí nově se formujících agend životního prostředí, dochází k odlučení dosavadních souputníků - ochranářů a památkářů. V témže roce je zřízen samostatný Český ústav ochrany přírody - ČÚOP (jak libozvučné ve srovnání s dnešní „Agenturou“!), do kterého jsou začleněny odbory ochrany přírody někdejších krajských středisek SPPOP, včetně správ CHKO. Ústav získává díky podpoře federálního ministra Josefa Vavrouška nové sídlo v paláci na důstojné adrese „U dvou koulí“ ve Slezské ulici v Praze, do kterého nadšení pracovníci „delimitovaní ze SÚPPOP“ osobně stěhují těžké stoly, registry a obsáhlou dokumentaci, včetně knihovnických fondů. V následujícím roce (1991) jsou do ČÚOP integrovány i správy všech zpřístupněných jeskyní. Ústavu pod vedením ředitele Jaroslava Hromase se daří poměrně husarský kousek, kdy získává posílení o několik desítek tabulkových míst pro budoucí očekávaný výkon speciální státní správy ve velkoplošných chráněných územích. Začínají intenzivní práce na novém moderním zákoně o ochraně přírody a krajiny. Národ, a tedy i parlament, má těch několik měsíců po „Listopadu“ ještě i zelené nálady a přeje ochraně přírody a krajiny. Na počátku roku 1991 jsou hotovy a projednány návrhy výnosů vlády o zřízení

nových národních parků Podyjí a Šumava a přehlášení veterána KRNP. Památkáři mezitím řešili nečekané organizační až existenční otázky, protože před rokem 1990 sídlili v objektech, které se buď restituovaly, nebo byly určeny pro komplex nově budovaného bloku Poslanecké sněmovny, stejně jako celé Ministerstvo kultury, sídlící do té doby ve Valdštejnském a Kolovratském paláci. Po pár letech přechodného umístění v Pálffyho paláci si díky péči o soubor palácových zahrad pod Pražským hradem však nakonec (tehdy již „jen“) SÚPP udržel sídlo ve společensky výhodně poloze centra Prahy, v Ledeburském paláci. Nejrůznější úvahy počátku 90. let o vystěhování instituce až za Prahu (tu do Rudné u Prahy nebo Újezdu nad Lesy), výše zmíněná delimitace oboru ochrany přírody, to vše ve víru velikých majetkových změn v oblasti nemovitých i movitých kulturních památek vzalo památkové péči ve společensky klíčové době poměrně hodně energie.

„TAK A TEĎ SE ZAKOPAT!“

Těmito slovy komentoval svůj úspěch po schválení zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve Sněmovně tehdejší ministr životního prostředí Ivan Dejmál. Dobře věděl, co říká a budoucnost mu dala za pravdu.

Nová právní úprava již vychází ze zásad

23. srpna 1955, Lipka, dětský tábor libereckých škol, po vynuceném odchodu z MŠANO v únoru 1948 byla toto první příležitost, která mohla R. Maximovič opět oficiálně na veřejnosti alespoň trochu odborně působit. Foto archiv Zdeňky Stejskalové a Vojtěcha Stejskala

Slavnostní shromáždění k 25 letům SÚPPOP v Rytířském sálu Valdštejnského paláce, 1983. V přední řadě osobnosti naší ochrany přírody a památkové péče, zleva: Dr. Čeřovský, Dr. Leiská, Dr. Maršáková, Dr. Tříška, Dr. Herout, Dr. Skřivánek, Dr. Kučera. Foto archiv Bohumila Kučery

prevence, předběžné opatrnosti, udržitel-
ného využívání přírodních zdrojů, integro-
vané ochrany atd. Doplnuje stávající konzervační přístup k ochraně dochovaného přírodního prostředí aktivním přístupem za účasti jak státu, tak soukromých osob, často vlastníků pozemků či nevládních ekologických sdružení. Díky „stočtrnáctce“ získávají správy národních parků nejen výkon speciální státní správy, ale především právo přímo spravovat lesy na jejich území. Současnost ukazuje, že vymanit péči o lesy z rukou komerčně hospodařících subjektů, byť ve státních rukách, bylo tehdy nebývale prozřetelným krokem. Ostatně systém celé nové environmentální legislativy zaváděné v devadesátých letech pochopitelně využívá oně výhody „stavby na zelené louce“. Česká ochrana přírody se vydává sama svou cestou a - možná se to jen zdá - jako by zapomíná na svou stejně starou sestru, se kterou skoro celé století vyrůstala. Ale i památková péče po oně odluce prožívá svou obrodu. Ministerstvu kultury se podařilo od počátku 90. let založit několik dotačních programů, díky kterým se konečně daří šířeji podporovat vlastníky kulturních památek při obnově restituovaných, privatizovaných nebo i municipálních a jiných památek, které k záchraně po revolučních změnách společnosti docházely v hodině dvanácté. Památková péče však v zápalu snah o nastartování oprav ohrožených

staveb podcenila společenské naladění a nepodařilo se jí získat památkový zákon s „porevoluční datací“, s modernějším pojetím i posílením pravomocí. A jak vidíme obecně, atmosféra ve více majetkově strukturované společnosti je k ochraně veřejných zájmů nyní méně nakloněná. Těch posledních třicet let v demokratickém státě je zejména pro ochranu přírody velmi důležitých. Po mnoha změnách se nakonec konstituuje Agentura ochrany přírody ČR jako organizace s celostátní působností

a pod jejími křídly fungují správy CHKO jako úřady nadané výkonou pravomocí. Paralelně existuje Správa jeskyní ČR a správy 4 národních parků (České Švýcarsko, Krkonoše, Podyjí, Šumava) jako samostatné instituce zřizované přímo Ministerstvem životního prostředí. Nesmíme zapomenout na Českou inspekci životního prostředí i na vnitřní uspořádání příslušné sekce MŽP, jakož i celého ministerstva se svými zřizovatelskými, legislativními, řídicími a koordinačními kompetencemi. Co ta tři desetiletí státní ochrany přírody přinesla? Především novou, stále inovovanou a stále relativně účinnou legislativu. Nové funkční institucionální uspořádání oborů. Výkon speciální státní správy, který je svěřen i organizacím „hybridní povahy“. Snad i větší otevřenost venkovnímu světu, včetně dělné spolupráce s akademickou sférou i nevládkami. Zapojení organizací do mezinárodních, především evropských struktur a jejich programů (IUCN, Federace EUROPARC, Rada Evropy a další), včetně přistoupení České republiky k mnoha mezinárodním ochranným konvencím. Rovněž památková péče prošla etapami velkých změn vnějších i vnitřních. Na popis poměrně hektických devadesátých let jak z hlediska objektivních změn, tak i nečekaných a dříve neznámých problémů, souvisejících jak s restitucemi, tak s privatizacemi (nezřídka neúspěšnými nebo i spekulativními pouze s cílem získání úvěrů) zde není prostor, nicméně k paměti oborů to patří. Velkým úspěchem tohoto

Odchod zastupující ředitelky SÚPPOP Dr. Svobodové do penze, 1983, loučí se zleva: Dr. Kučera, Dr. Štulc, Dr. Maršáková. Foto archiv Bohumila Kučery

Nikoliv veselý výlet, ale společná odborná exkurze pracovníků památkové péče a ochrany přírody SÚPPOP do Maďarska v r. 1988. Foto archiv Bohumila Kučery

společensky pestrého období však bylo prohlášení několika set historických jader města a vesnic za památkové rezervace a nově již i za památkové zóny (kategorie, kterou umožnil až zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který začal být účinný 1. 1. 1988, tedy téměř na sklonku totality). Největší organizační změnou bylo od 1. ledna 2003 sloučení ústředního a regionálních pracovišť oboru do nově pojmenovaného Národního památkového ústavu. Oporou a účinným doplněním působnosti památkové péči se stala nově

se rozvíjející občanská společnost, kdy k obnoveným sdružením s dlouhou historií, v čele s Klubem za starou Prahu, rychle přibývaly desítky spolků usilujících o obnovu lokálních památek nebo i o veřejnou kontrolu etablovujících se samospráv.

BOBR A PÁCHNÍK? KONEC KOČKOVÁNÍ, CHLAPCI!

Nejen proto, že nejsou pod jednou střechou, ale i pro určité vyhasínání povědomí o společných kořenech, se oba naše obory dostávají občas do paradoxních konfliktů

v konkrétních případech. Zejména Lednicko-valtický areál by mohl vyprávět. Zabij bobra, zachráníš strom. Nech žít esteticky ne zcela ideální strom, zachráníš páchníka. To jsou asi nejtypičtější příklady odborného nesouladu ochranářů a památkářů, kteří se jinak snaží hledat konsensus v ochraně veřejných zájmů. Možná že to byly i podobné případy, které infikovaly radám moudrých obou oborů si vzpomenout na staré dobré časy a uvědomit si, co nás skutečně spojuje. A věřte, že je toho mnohem více než nás rozděluje. Je dobrou zprávou z posledních let, že oba obory k sobě hledají a nacházejí cestu. Smlouva o spolupráci mezi AOPK a NPÚ z léta 2011 je dobrou platformou, která je stále častěji využívána. Společné projekty a každoroční workshopy jsou důkazem, že se hledání společných cest daří. Existují i další smluvní závazky na regionálních úrovních, které jsou naplňovány už druhé desetiletí (např. Správa NP Podyjí a NPÚ Brno). Nepochybně velkým společným tématem je spolupráce v mezinárodní oblasti při ochraně kulturních krajín pod záštitou UNESCO nebo další – Evropská úmluva o krajíně. A doma? Zde je také společné práce až nad hlavu. Určitě potěšující je naše oprávněně kritická jednota k pojetí MMR předkládaného nového stavebního zákona, tak nepřátelského vůči dosavadní praxi v ochraně přírody a krajiny v naší zemi.

Při tvorbě článku byly použity příspěvky Vojena Ložka, Pavla Pešouta a Vojtěcha Stejskala uveřejněné v časopisu *Ochrana přírody* a dále webové stránky NPÚ.

POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Procházková L., Leya T., Křížková H., Nedbalová L. (2019): *Sanguina nivaloides* and *Sanguina aurantia* gen. et spp. nov. (Chlorophyta): the taxonomy, phylogeny, biogeography and ecology of two newly recognised algae causing red and orange snow. **FEMS Microbiology Ecology** 95: 1-21

SANGUINA NIVALOIDES A SANGUINA AURANTIE, NOVÉ ČERVENÉ ŘASY ZE SNĚŽNÝCH POLÍ

Tající sněhová pole v polárních a vysokohorských oblastech často vykazují červené a oranžové zbarvení způsobené mikrořasami. Rozmanitost těchto organismů je stále nedostatečně prozkoumaná, přitom velmi rychle tyto druhy vymírají díky změnám klimatu. Odborníci využili identifikaci pomocí tří molekulárních markerů a světelnou a elektronovou mikroskopii k vyšetřování sférických cyst odebraných z hor v Evropě, Severní a Jižní Americe a také z obou polárních oblastí.

Molekulární analýzy odhalily přítomnost jediné nezávislé linie Chlamydomonadales. Popsali rod *Sanguina*, a v rámci něj *Sanguina nivaloides*. Od ostatních červených řas, které tvoří cysty, je odlišitelná počtem vrstev buněčné stěny, velikostí buněk, morfologií buněčného povrchu a preferencí stanoviště. *Sanguina nivaloides* je rozmanitý druh, který obsahuje celkem 18 haplotypů. Na základě molekulárních dat bylo prokázáno, že má kosmopolitní rozdělení bez jakéhokoliv geografického členění, což ukazuje na efektivní strategii šíření cyst, včetně překonávání rovníku na cestě z Arktidy do Antarktidy.

Dále vědci popsali *Sanguina aurantie*, která se vyznačuje malými sférickými oranžovými cystami. Ta se často seskupuje pomocí slizovitých pochev a způsobuje oranžové květy ve sněhu v subarktických a arktických oblastech.

-simpolak-

KE SPOLUPRÁCI „PAMÁTKÁŘŮ” A „OCHRANÁŘŮ” V ČESKÉ REPUBLICE

PAVEL PEŠOUT

Ing. PAVEL PEŠOUT

Ředitel Sekce ochrany přírody a krajiny,
zástupce ředitele AOPK ČR. Jeden
z iniciátorů obnovy systematické
mezioborové spolupráce památkové
péče a ochrany přírody.

Péče o přírodu a krajinu a kulturní památky má v České republice dlouhou a společnou tradici. Obě celostátní odborné organizace – Národní památkový ústav a Agentura ochrany přírody a krajiny ČR se v posledních deseti letech snaží na tuto tradici navázat a spolupracovat při zachování a rozvoji našeho přírodního a kulturního dědictví.

Rozvoj ochrany přírody a kulturních památek probíhal společně a je v euroatlantické kultuře spojen především s nastupujícím romantismem v první polovině 19. století. V tomto období (v návaznosti na některé proudy preromantismu v 18. století) vyvrcholil vztah k divoké a nespoutané přírodě, byly vyhledávány a tedy i ochraňovány historické a přírodní objekty vzbuzující silné podněty, emoce, úžas. Byly objevovány krajinné pohledy pro potěchu ducha. V tomto období i v českých zemích vlastníci na svých panstvích obnovují historické památky (bohužel často neuváženě) a vedle romantických parků zakládají také první přírodní rezervace (Procházka 1917, 1926, Maximovič 1934). Hlavním motivem byla v té době konzervace dochovaného stavu

přírodních zajímavostí, zejména pralesů a geologických a geomorfologických fenoménů, božích zahrad (Pešout 2014b). Již v období Rakouské monarchie jsou při c. k. Ministerstvu kultury a vyučování jmenováni konzervátoři pro kulturní i pro přírodní památky. Příkladem budiž význačný zemský konzervátor pro území české Luboš Jeřábek, který se věnoval dokumentaci a záchraně jak kulturního, tak přírodního dědictví (Pešout 2014a). Také v roce 1904 ustavený Svaz českých spolků okrašlovacích v Království českém se hned od počátku své činnosti věnoval ochraně přírody i památek, jak je na první pohled vidět při listování svazovým časopisem Krása našeho domova (1904–1951), který vydával společně s Klubem za starou Prahu (založeným v roce 1900). Stejně tak spolky ustavené v oblasti Sudet (mezi největší patřil Nordböhmischer Exkursions-Club) se soustředily jak na ochranu přírody, tak kulturních nemovitých i movitých památek. Po celé 20. století působila, až na několikaletou přestávku (1942–1945) v období Protektorátu Čechy a Morava, státní ochrana přírody a památek ruku v ruce v rámci

Umělý vodopád, jedna z dochovaných památek v Tereziině (či také Terčíně) údolí v Nových hradech. Terčino údolí chrání ochrana přírody jako národní přírodní památku a zároveň jde o jednu z nejvýznamnějších dochovaných krajinnářských úprav v krajinné památkové zóně Novohradsko. Foto K. Kuča

jednoho resortu (školství a osvěty, později kultury), od r. 1951 i v rámci společné odborné organizace, a to až do r. 1990 (podrobněji viz Pešout 2011, 2019).

ODDĚLENÍ STÁTNÍ OCHRANY PŘÍRODY A PAMÁTKOVÉ PÉČE (?)

V souvislosti se vznikem Ministerstva životního prostředí (MŽP) v r. 1990 došlo k oddělení památkové péče a ochrany přírody. K 1. 7. 1990 se útvar ochrany přírody Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody stal základem Českého ústavu ochrany přírody (dnes Agentury ochrany přírody a krajiny ČR) začleněným pod nově vzniklé MŽP. Státní ústav památkové péče (po sloučení ústředí a regionálních pracovišť od r. 2003 Národní památkový ústav) samozřejmě zůstal jedním ze základních pilířů a velkou paměťovou institucí resortu kultury (MK).

I když nově přijatý zákon o ochraně přírody a krajiny v r. 1992 potvrdil či nově zkonstruoval nástroje postavené mnohooborově (např. instituty ochrany krajiny, památných stromů i dřevin obecně, chráněných krajinných oblastí apod.), vyvíjely se následujících dvacet let památková péče a ochrana přírody odděleně, a to nejen institucionálně, ale i při rozvíjení teoretických základů, metodických postupů, ekonomických nástrojů, v koncepční činnosti a ve tvorbě politik, a bohužel často i v realizační

Další společné pracovní setkání odborných pracovníků AOPK ČR a NPÚ se bude věnovat zaniklým sídlům (Empírový kostel Navštívení Panny Marie v Nových Domkách v Českém lese, 2017.) Foto Pavel Pešout.

praxi, což v některých případech vedlo ke vzájemnému nepochopení.

Nejčastěji „konflikty“ vznikaly při uplatňování zájmů ochrany ohrožených druhů živočichů a péče o některé kulturní památky, které jsou (nebo jejich část je) biotopem těchto druhů. Typickým příkladem jsou památkově chráněné zámecké zahrady a parky, stromořadí a aleje v komponovaných krajinách s vysokými kulturně-historickými hodnotami. Tyto objekty z důvodu zastoupení velkého podílu stromů v senescentním stadiu a „mrtvého dřeva“ představují čas-

to poslední refugia saproxylického hmyzu a mnoha druhů ptáků v okolní krajině. U většiny zámeckých parků byla přítom paradoxně důvodem rozvoje přírodních hodnot absence kvalitní údržby minimálně po celou druhou polovinu dvacátého století. Při následné snaze o výraznější regenerační úpravy a záchranu zahradních a krajinářských úprav pak často docházelo k nepochopení díky odlišným pohledům památkové péče o ochrany přírody. Kromě zámeckých zahrad a parků se metodické rozpory objevovaly při obnově vegetace i v dalších památkově chráněných areálech (na hřbitovech, v intravilánové zeleni apod.), při udržování podmínek pro ohrožené druhy živočichů (zejména netopýrů) na půdách či v jiných prostorech památkově chráněných budov, apod.

Na druhou stranu, na úrovni regionů spolu nezdávka spolupracovali kolegové z obou oborů i po resortním oddělení oborů a řešili vybrané případy koordinovaně. Příkladem může být obnova historických zahrad a parků v zámeckém lesoparku ve Vranově nad Dyjí (Šťastná 2013), či obnova jednoho z nejstarších romantických přírodně krajinářských parků v České republice - zámeckého parku ve Vlašimí (Pešout, Zelený 2007). O společném vnímání přírodního a kulturního dědictví svědčí i regionální periodika vydávaná ve spolupráci se státní ochranou přírody, za všechny časopisy Krkonoše - Jizerské hory, Arnika, Český les, Pod Blanicem, Šumava, Bílé Karpaty, Jeseníky, Beskydy ad., kde jsou na jednom místě prezentovány příspěvky o biodiver-

Nejnámějším příkladem překryvu územní ochrany z důvodu ochrany kulturních i přírodních hodnot je největší komponovaná krajina v Evropě, krajinná památková zóna Lednicko - valtický areál, zapsaná v r. 1996 na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO. V r. 2003 se stala součástí Biosférické rezervace Dolní Morava. Na snímku její srdce Lednický zámek a park, které jsou nejen národní kulturní památkou, ale Zámecký rybník je zároveň součástí národní přírodní rezervace, je začleněn do evropské soustavy chráněných území Natura 2000 a mezi mokřady mezinárodního významu chráněné dle Ramsarské úmluvy. Foto M. Gojda

Vlašimský zámecký park založený v r. 1755 na ploše 75 ha je významnou kulturní památkou a zároveň evropsky významnou lokalitou. Park prošel mezi lety 1996 – 2016 náročnou obnovou probíhající v dohodě mezi ochranou přírody a památkovou péčí. Na kolorované rytině W. Bergera podle dochované kresby A. Pucherny z r. 1802 je celkový pohled na park a zámek. Archiv autora

žitě, krajině, historii i živé kultuře.

Většina výše zmíněných periodik je vydávána neziskovými organizacemi, z nichž mnohé vnímají společná filosofická východiska ochrany přírodního a kulturního dědictví celostně. Největší celostátní ochranný spolek, Český svaz ochránců přírody, péči o historické památky zajišťuje po desetiletí (drobné sakrální objekty, technické památky, hradní zříceniny ad.) a k tradici okrašlovacího hnutí vycházejícího z idejí romantismu se v r. 2001 přihlásil programově mj. obnovením svazového časopisu *Krásna našeho domova* (Ptáček 2001). V této souvislosti je určitě třeba zmínit i další svazový časopis – *Veronica*, v celostátním měřítku unikátní environmentálně-kulturní revue kombinující vědecké příspěvky o přírodních hodnotách, s poznáním krás přírody a oslavou *kulturních krajin srdce* včetně památek a tradic.

SPOLUPRÁCE AOPK ČR a NPÚ

Přestože se zástupci státní ochrany přírody a státní památkové péče setkávali při hledání řešení pro jednotlivé objekty s kombinovanými předměty ochrany průběžně (např. péče o Terčino údolí u Nových Hradů, Babiččino údolí u Ratibořic, zámecký park Červený dvůr a mnoho dalších), programová spolupráce na celostátní úrovni se dočkala formalizace až v červnu 2011 podpisem smlouvy mezi Národním památkovým ústavem (NPÚ) a Agenturou

ochrany přírody a krajiny ČR (Pešout 2011). Podpisem dohody započala spolupráce a informační výměna při vytváření metodik a odborných podkladů pro výkon státní správy, při přípravě legislativy a podzákonných právních předpisů. Jednou ze současně projednávaných a zároveň nejdůležitějších norem, na jejímž připomínkování oba obory spolupracují, je tzv. „rekodifikace stavebního zákona“¹⁾.

Spolupráci a konzultacím na všech úrovních pomáhají také pravidelné každoroční společné workshopy, zaměřené vždy na vybrané téma²⁾. Daří se na nich diskutovat a nacházet řešení zaručující dlouhodobou existenci obou předmětů ochrany v oblastech společného zájmu. Takto např. pracovní setkání AOPK ČR a NPÚ konané v r. 2019 v Lednicko-valtickém areálu pomohlo k vzájemnému pochopení a přiblížení názorů na ochranu přírody a krajiny v oblasti soutoku Moravy a Dyje. (Bohužel, letošní pracovní setkání na další, zejména pro oblast Sudet aktuální a společné téma zaniklých sídel, plánované na duben v Chráněné krajině oblasti Český les, muselo být odsunuto).

OCHRANA KULTURNÍCH KRAJIN SPOLEČNĚ

Po dvě desetiletí trvající formální přestávce oba obory k sobě opět našly a nacházejí cestu při ochraně krajin s koncentrovanými přírodními i kulturními hodnotami. Zde je

obnovená spolupráce mezi NPÚ a AOPK ČR, ale i mezi MŽP a MK asi nejvýraznější. V oblasti památkové péče se od devadesátých let 20. století vymezují a na základě památkového zákona vyhláší krajině památkové zóny (KPZ). Jednou z prvních byla v roce 1992 vyhlášená KPZ „Lednicko-valtický areál“. Dodnes bylo těchto zón vyhlášeno 25 a mnoho z nich obsahuje i přírodovědně významná území (Kuča ed. 2015, Kuča, Kučová 2016).

V oblasti ochrany přírody jsou jednotlivé typy krajin chráněny především prostřednictvím přírodních parků a soustavy velkoplošných zvláště chráněných území – chráněných krajinných oblastí (CHKO) a národních parků. V případě CHKO je dokonce dle zákona o ochraně přírody a krajiny esteticky cenná a jedinečná harmonická krajina s významným podílem přírodních biotopů a s dochovanými památkami historického osídlení hlavním důvodem ochrany těchto území. V souvislosti s tématem tohoto článku je možné považovat za symbolické, že první ucelený návrh na soustavu velkoplošných chráněných území v České republice publikoval již zmíněný zemský konzervátor a první přednosta Státního památkového úřadu L. Jeřábek (Jeřábek 1920). První CHKO, Český ráj, byla vyhlášena v roce 1955, od té doby je soustava postupně budována a několik krajin na zřízení CHKO stále čeká, vč. Soutoku a Krušných hor (Pešout 2010, 2015).

Identifikace hodnot a formulování zásad péče probíhá v konzultaci NPÚ a AOPK ČR, jak ve stávajících chráněných krajinách s přítomnými přírodními i památkovými hodnotami, tak v územích, která se k územní ochraně teprve připravují. Příkladem může být horní krajina Krušnohoří, kde mezioborovou spolupráci a zejména nové výzvy v souvislosti se zápisem částí Krušných hor na Seznam světového dědictví UNESCO popsali podrobně manželé Kučovi v časopise *Ochrana přírody* (Kuča, Kučová 2020). I další česká památka zapsaná na Seznam světového dědictví v r. 2019 – „Krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní“, jejímž základem je Národní hřebčín v Kladrubech, je příkladem velmi dobré mezioborové spolupráce, jelikož areál hřebčína je zároveň evropsky význam-

¹⁾ *Konference na toto téma proběhla 4. 2. 2020 viz zde.*

²⁾ *Společných workshopů AOPK ČR a NPÚ se účastní vždy kolem 60 pracovníků ústředí a regionálních pracovišť. Blansko – Skalní Mlýn (2016), Český Krumlov (2017), Mariánské lázně – Kladská (2018), Valtice (2019), Rybník, okr. Domažlice (2020?).*

nou lokalitou – součástí evropské soustavy chráněných území Natura 2000. Kromě popisu a historie zdejší krajiny musel být součástí nominace pečlivě zpracovaný plán péče o tuto památku světového významu tak, aby zaručoval uchování jak přírodních, tak i kulturních hodnot (Beneš ed. 2018). Také příprava zatím poslední nominace České republiky na tento prestižní celosvětový seznam – mezinárodního projektu „Slavné lázně Evropy“, obsahující města západočeského lázeňského trojúhelníku, probíhala v úzké mezioborové spolupráci, protože území je ve významném územním přesahu s CHKO Slavkovský les (Kuča, Kučová 2018).

V ochraně některých krajin (např. přírodních krajin ponechaných samovolnému vývoji či zemědělských krajin se soustavami hospodářských dvorů bez přírodovědných hodnot) se bude státní ochrana přírody a památkové péče nadále převážně míjet, v naprosté většině případů se však oba obory potkávají a je potřebná jejich úzká spolupráce. Ať již jde o krajiny se zachovalými zbytky plužin a horských a podhorských struktur pasínků v Bílých Karpatech, Jeseníkách či Beskydech, krajiny se zachovalou strukturou osídlení a lidovou architekturou na Kokořínsku, Lužických horách a ve většině ostatních CHKO, již zmíněné terapeutické krajiny v okolí významných

lázeňských měst ve Slavkovském lese či krajinu Krušných hor, rybníční krajinu na Třeboňsku, viniční na Pálavě, ovocnářskou v Českém Středohoří, asociativní v případě Blaníku, nebo komponovanou v Lednicko-valtickém areálu.

SPOLEČNÁ INTERPRETACE NÁRODNÍHO DĚDICTVÍ

Jestliže mezioborová spolupráce v oblasti péče o objekty s přírodními i kulturními hodnotami se již většinou daří, pak v případě společné interpretace přírodního a kulturního dědictví bohužel k významnějšímu posunu nedošlo. Jde přitom o velkou příležitost pro pochopení potřeby ochrany jednotlivých fenoménů ze strany veřejnosti. Jestliže se shodneme, že památková péče i ochrana přírody a krajiny jsou společenskou objednávkou, pak bychom měli umět mnohem častěji prezentovat společně potřebu uchování a péče o hodnoty jako jsou hrad Bezděz a bučiny s tesaříkem alpským kolem něj, bělokarpatské louky a hornácký folklór, poutní místo Sv. Jan pod Skalou a skalní stepi a doubravy v okolí, hrady a zachovalé lesy Křivoklátska atd. Podobných spojení najdeme mnoho ve většině cenných území. Často se daří společně dědictví pojmenovávat při interpretaci v místě, na naučných stezkách, v průvodcích, místních periodikách, ale na nadregionální

a národní úrovni je zatím tento přístup spíše ojedinělý. Možnou příležitostí pro společnou aktivitu památkové péče a ochrany přírody v této oblasti je blížící se padesátileté výročí Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (2022), které se navíc bude kryt s předsednictvím ČR v Evropské unii.

JAK TO TEDY DNES VYPADÁ SE SPOLUPRACÍ MEZI „PAMÁTKÁŘI“ A „OCHRANÁŘI“?

Zpočátku jsme k sobě museli hledat cestu a překonávat nedůvěru. Ale na obou stranách bylo dost nadšených kolegů pro obnovení spolupráce jak na centrální úrovni, tak na úrovni regionů. Dnes proto lze konstatovat, že se podařilo zlepšit informovanost a tedy i vzájemné pochopení, nastavit spolupráci v metodické oblasti, přípravě managementových plánů péče o území s kombinovanými přírodními a památkovými hodnotami a využívat synergii pro prosazení některých opatření. Rezervy přetrvávají ve schopnosti společně veřejnosti prezentovat potřebu udržení našeho přírodního a kulturního dědictví. Snad se i v této oblasti podaří stav zlepšit a inspirovat se osvědčenými přístupy v některých jiných zemích (např. Velká Británie, Norsko, Izrael, Spojených státech a dalších).

LITERATURA:

- Beneš M. ed. (2018):** *Krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní v Kladruzech nad Labem. Nomináční dokumentace, nepubl. 320 s. Národní hřebčín Kladruhy nad Labem.*
- Jeřábek L. (1920):** *Národní parky, rezervace a ochranné oblasti v Americe, jinde a u nás. Zvláštní otisk z kalendáře Národní politiky. Praha, 12 str.*
- Kuča K. (ed.), Kučová V., Salašová V., Vorel I., Weber M. (2015):** *Krajinné památkové zóny České republiky. 511 s. NPÚ Praha.*
- Kuča K., Kučová V. (2016):** *Krajinné památkové zóny – území s kulturně – historickými hodnotami. Ochrana přírody 4:10-15. AOPK ČR Praha.*
- Kuča K., Kučová V. (2018):** *Nové lázeňské památkové rezervace. Zprávy památkové péče 78/2:159-166.*
- Kuča K., Kučová V. (2020):** *Hornický region Krušnohoří/Erzgebirge jako světové dědictví. Ochrana přírody 1:2-7. AOPK ČR Praha.*
- Kůhn P. (2010):** *Rudolf Korb a jeho „Boží zahrada“. Bezděz 9:233-252. Česká Lípa.*
- Maximovič R. (1934):** *Ochrana přírody. Nákladem vlastním, Brno. 78 str.*
- Pešout P., Zelený V. (2007):** *Příroda vlašimského zámeckého parku. 28 s. ČSOP a Město Vlašim.*
- Pešout P. (2010):** *Doplnění soustavy chráněných krajinných oblastí v České republice. Ochrana přírody. Ochrana přírody 1:6-11. AOPK ČR Praha.*
- Pešout P. (2011):** *„Znovuobjevená“ spolupráce při ochraně přírody a památek. Ochrana přírody 4:7-9. AOPK ČR Praha.*
- Pešout P. (2014a):** *150 let od narození Luboše Jeřábka – předkladatele prvního návrhu soustavy chráněných území. Ochrana přírody 5:44-45. AOPK ČR Praha.*
- Pešout P. (2014b):** *Silvestrovský výnos – 80 let od vydání. Ochrana přírody 6:8-11. AOPK ČR Praha.*
- Pešout P. (2015):** *Soustava chráněných krajinných oblastí České republiky před dokončením? Živa 4:192-196.*
- Pešout P. (2019):** *Šedesátiletá historie organizace státní ochrany přírody v České republice. 1:35-41. AOPK ČR Praha.*
- Procházka J. S. (1917):** *Ochranné oblasti přírodní. F. Topič, Praha. 72 str.*
- Procházka J. S. (1926):** *Ochrana přírody a přírodních památek. II.díl. Český čtenář v Praze. 264 str.*
- Ptáček L. (2001):** *Krása našeho domova znovuzrozená. 1 (43):26-27. ČSOP Praha.*
- Šťastná E. (2013):** *Spolupráce státní památkové péče a ochrany přírody při obnově historických zahrad a parků. Případová studie zámeckého lesoparku ve Vranově nad Dyjí. (Bakalářská práce). 79 s. Fakulta sociálních studií MU, Brno.*

NÁVRH ZMĚN ZÁKONA O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY V SOUVISLOSTI S REKODIFIKACÍ STAVEBNÍHO PRÁVA

PETR HAVEL

Mgr. PETR HAVEL

Vedoucí oddělení soustavy Natura 2000
na Ministerstvu životního prostředí.

Zabývá se zejména odbornými
a legislativními východisky provádění
naturového posouzení a dalšími otázkami
souvisejícími s implementací evropských
směrnic na ochranu přírody.

Myšlenka nového, lepšího stavebního zákona není záležitostí, kterou by asi bylo třeba nutně od počátku rozporovat. Ačkoli podle mého názoru zejména v oblasti územního plánování existují nástroje, které jsou veskrze logické a dobře postavené (za všechny například upřesňování záměrů v rámci jednotlivých hierarchií územně plánovací dokumentace či propojení jejího pořizování s posuzováním vlivů na životní prostředí), stavební zákon obsahuje řadu institutů a režimů, jejichž uplatňování je komplikované, či se ještě více zkomplikovalo v důsledku předchozích novelizací – paradoxně mnohdy vedených snahou tyto komplikace odstranit. Zjednodušení a zpřehlednění stavebního zákona při zachování možnosti vyváženě hájit a koordinovat rozmanité veřejné zájmy v území je proto úkolem – ač jednoznačně obtížným – patrně bohulibým. Zásadní je však forma uchopení takového procesu.

Územní plánování a stavební řád (povolování staveb) má v porovnání s jinými právními předpisy zřejmě nesrovnatelný dopad do kompetencí a zájmů snad všech rezortů, a koncepční změny v této oblasti by proto měly být připravovány s vysokou odborností, v dialogu veřejné správy, s pokorou a s chladnou hlavou. A při akceptování faktu, že „to prostě bude nějakou dobu trvat“, má-li se jednat o funkční model, jakkoliv na interpretaci této skutečnosti směrem k veřejnosti bezpochyby nelze politické body nijak nahnat. Celá věc není totiž pouze o přepsání stavebního zákona, ale i o důsledné analýze dopadů těchto změn do tzv. složkových právních předpisů, bez jejichž změn, které by měly být zcela komplementární stavebnímu zákonu, není možné proces důkladně dotáhnout

do konce. Tato změna by měla v ideálním případě navazovat na konsenzuálně přijaté znění samotné právní úpravy na úseku územního plánování a povolování staveb a za její přípravu by měla být odpovědná primárně gesční ministerstva.

Tolik k možná ideálnímu stavu. Byť do (jak jsme se mohli často v médiích dozvědět) zjevně ospalého, rigidního, legislativními pravidly a jinými konvencemi svázaného, ne-li jimi snad i postiženého světa vtrhla se značkou „ihned“ jako uragán rekodifikace stavebního práva. O té nemá smysl zevrubněji pojednávat jako o celku – tedy z hlediska toho, kdo a hlavně proč do ní byl zapojen či zda vstoupí do historie jako možná nejambicióznější útok na zájmy zachování příznivého životního prostředí. Toho už bylo na mnoha místech napsáno dost. Pohled v tomto článku bude zaměřen na jeden z předpisů, které rekodifikace kreativně označuje jako „okolí stavebního zákona“ (netušíc, že povolování staveb zdaleka není jediná věc, kterou tento zákon řeší a okolo čeho se svět točí) – zákon o ochraně přírody a krajiny. Jeho ucelenou alternativní verzi předložilo Ministerstvo životního prostředí v rámci mezirezortního připomínkového řízení (MPŘ) k novému stavebnímu zákonu jako reakci na návrh změn učiněných předkladatelem. Ať už to je kdokoli.

Již dřívější materiály, zabývající se rekodifikací stavebního práva a zejména podklad v podobě jeho věcného záměru, relativně jasně nastínily, jakým směrem bude třeba zákon o ochraně přírody a krajiny na tuto změnu adaptovat (jistě, za normálních okolností se adaptujeme na nařízení jakožto akt sekundárního unijního práva, nicméně zde je využití tohoto slovesa re-

lativně vhodné) na připravované změny. Neznamená to samozřejmě, že již věcný záměr stavebního zákona nebyla snaha ze strany MŽP významně ovlivnit, a to zejména v klíčových kapitolách, týkajících se převedení všech agend více či méně souvisejících s povolováním staveb pod stavební úřad, nezávažnost vyjadřování (vč. vydávání výjimek ze zákonných zákazů), namítaného problému tzv. systémové podjatosti, která byla důvodem vypuštění postavení samospráv jako orgánů hájících určité zájmy v přenesené působnosti (tedy též jako orgány ochrany přírody) a obecně zrušení dotčených orgánů, automatického povolení stavby, fikce souhlasů a další. Přestože mnohá ministerstva se ve výhradách vůči těmto i dalším záležitostem v zásadě shodla, návrhy zůstaly gestorem zákona (pro upřesnění či odstranění pochybností se dle kompetenčního zákona jedná o Ministerstvo pro místní rozvoj) buď zcela nevyšly, nebo bylo jejich řešení odsunuto na fázi konstrukce paragrafového znění (a ani tam většinou nedopadly na třídu ochrany zemědělského půdního fondu č. 1 – která jistě také nebude z nové právní úpravy nadšena).

Zákon o ochraně přírody a krajiny je vládou schváleným věcným záměrem vázán též a rámec jím stanovený platí i pro změny, které je v souvislosti s rekodifikací třeba udělat i v tomto právním předpise. Zde je situace rezortu životního prostředí takřka schizofrenní, neboť pro takové změny, které by byly preferovány MŽP, neposkytuje věcný záměr častokrát prostor. A tak bylo v rámci návrhu uplatněného v MPŘ nutné zvolit právě přístup „adaptace“.

Za prvé se ukázalo jako nezbytné zpochybnit návrh změnového zákona, který připravil předkladatel. V části, ve které byla řešena související změna zákona o ochraně přírody a krajiny, bylo několik těžko pochopitelných úprav souvisejících zejména se snahou o kompletní převod kompetencí v rozhodování o stavbách na Nejvyšší stavební úřad. Pojetí neznámého autora bylo v podstatě minimalistické – do věcných ustanovení bylo vesměs vtěleno, že na jedné straně se příslušný limit či zákaz bez ohledu na právní formu (např. vydávání závazného stanoviska k zásahu do významného krajinného prvku či výjimky ze zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů) neuplatní, zároveň ale bylo uvedeno, že podmínky pro jeho prolomení posoudí

v rámci řízení o povolení stavby stavební úřad. Nejen směřování hmotněprávních, procesních a kompetenčních ustanovení, ale právě i rezignace na snahu odlišit formy správních aktů a opomenutí dalších klíčových ustanovení s přímým vlivem na stavební zákon vedlo MŽP k závěru, že snaha upravovat tento návrh není cestou, kterou je možné se vydat – i proto byl připraven vlastní komplexní návrh novely zákona o ochraně přírody a krajiny, který byl v rámci MPŘ uplatněn. Pro zajímavost – v rámci znění předloženého do MPŘ nezůstala nit suchá ani na ustanovení § 70 týkajícího se účasti veřejnosti, ve kterém bylo navrženo zpřísnění účasti spolků v řízeních podle zákona o ochraně přírody a krajiny, resp. zpřísnění kritérií z hlediska předmětu činnosti spolku, doby jeho existence (po dobu nejméně tří let) a počtu jeho podporovatelů (200 osob). Ani tento návrh však MŽP nepodpořilo.

Práce na vlastním návrhu změn zákona o ochraně přírody a krajiny měla zásadní limit – nebylo k dispozici „spolehlivé“ paragrafované znění stavebního zákona – u něj totiž bylo zjevné, že bude vyžadovat značné množství úprav, neboť v mnoha ohledech bylo v rozporu se samotným věcným záměrem. Úkolem tedy bylo připravit v bezmála třech týdnech kvalitní změnu zákona, která bude komplementární k dosud ne úplně jasné právní úpravě na úseku územního plánování a stavebního řádu. Kdo říká, že je úřednická práce nudná a nekreativní?

Rámcem pro formulaci textu byla samozřejmě logická snaha o maximální možné zachování míry hájení veřejného zájmu na ochraně přírody a krajiny a snížení dosažené míry implementace evropského práva v souvislosti s novým stavebním zákonem (takový požadavek dokonce vznesla sama předsedkyně Legislativní rady vlády ve svém stanovisku k věcnému záměru – a bylo dobře, že tak učinila). Při respektování věcného záměru rekodifikace, textu vypořádání připomínek k němu a dohod z navazujících jednání přistoupilo MŽP k práci na několika okruzích změn v zákoně – z těch významnějších se jedná o specifikaci vymezení mantinelů správní úvahy v rámci vydávání jednotlivých správních aktů, posílení nástrojů územního plánování v ochraně přírody a krajiny, změny v oblasti udělování autorizací a jejich režimu a především zachování kompetencí speciální

státní správy v ochraně přírody v chráněných územích (tedy zakotvení jednotného rozhodování orgány ochrany přírody na úrovni správ národních parků a Agentury ochrany přírody a krajiny ČR). Součástí textu změn zákona jsou též dílčí či legislativně technické změny v oblastech, které se stavebním zákonem souvisejí, a které v souladu s cíli rekodifikace mají zjednodušit povolovací procesy a jejich podmínky (zde zejména zpřehledněním právní úpravy a posílením jejich vnitřních vazeb s cílem mj. odstranit výkladové nejasnosti), úprava kompetenčních ustanovení a stanovení náležitostí žádosti.

Dále představím změny zjevně většího rozsahu, přestože za nevýznamné nelze označit ani úpravy, které jsem výše označil za spíše minoritního charakteru, jako například upřesnění nebo doplnění dílčích ochranných podmínek v zvláště chráněných územích a jejich ochranných pásmech. Obecně bylo mnoho úprav realizováno s ohledem na jeden ze základních cílů MŽP – ponechat si „doma“ (resp. nepředávat je stavební správě) přinejmenším veškeré kompetence ve všech chráněných územích, tedy jak těch zvláště chráněných, tak v lokalitách soustavy Natura 2000, ve kterých by o všem měl rozhodovat jeden orgán (a to buď správa národního parku, nebo Agentura ochrany přírody a krajiny). Napříč částí třetí a čtvrtou zákona tak došlo mj. k zavedení nového aktu ze strany orgánu ochrany přírody, kdy tento musí prostřednictvím svého stanoviska souhlasit se stanovením nové zastavitelné plochy obce, se změnou využití nebo změnou plošných nebo prostorových regulativů plochy nebo koridoru v územně plánovací dokumentaci anebo s vymezením zastavěného území obce. Cílem je tímto nástrojem posílit roli orgánu ochrany přírody v procesu územního plánování v chráněných územích tak, aby k zohlednění limitů vyplývajících ze zákona docházelo tam, kde je to možné, již v co nejranějších fázích a nebylo nutné je řešit až během projektové přípravy.

U evropsky významných lokalit a ptačích oblastí došlo k jedné podstatné změně, a to zřetelnějšímu zákonnému uchopení cílů ochrany a jejich vazbě na souhrny doporučených opatření, ve kterých jsou tyto cíle zpravidla detailněji vyjádřeny. Neohrožení těchto cílů by se mělo stát jedním z kritérií správních úvah v rámci úvahy orgánu, který rozhoduje o prolomení některé z ochran-

ných podmínek (zákaz poškozování evropsky významné lokality v základní ochraně, souhlas k činnostem v ptačí oblasti aj.). Část čtvrtá je též místem jedné z nejzásadnějších navrhovaných změn, a to v ustanovení § 45i zákona (tzv. naturové posouzení) včetně malé rekodifikace úpravy udílení autorizací (a to i ve vztahu k takové novodobé enigmě, tedy hodnocení podle § 67 zákona). Především došlo k oddělení věcně-procesních aspektů samotného provádění naturového posouzení od procesu udělování, prodlužování a odnímání autorizací. Druhá jmenovaná úprava přitom dostala samostatný odstavec, do kterého bylo nutné zanést některé záležitosti, které se týkají práv fyzických osob při řízeních s autorizacemi souvisejících (včetně jejího odnímání) a jejichž úprava ve vyhlášce, tedy podzákoněm předpise, je spíše nysystematická. Do ustanovení byla např. zanesena též povinnost autorizovaných osob zpracovávat posouzení nebo hodnocení odborně, objektivně, v plném rozsahu a při dodržení právních předpisů souvisejících s výkonem její činnosti – taková povinnost je přitom analogická s tou, která je obsažena v zákoně o posuzování vlivů na životní prostředí pro osoby autorizované podle tohoto zákona. Celkově vedou provedené změny v oblasti posuzování vlivů na zájmy podle zákona o ochraně přírody a krajiny k posílení právní úpravy a ke zvýšení právní jistoty jak na straně úřadů, tak investorů. Dalším velkým tématem je otázka kompetencí. Předně bylo navrženo zrušení obcí a pověřených obcí jako orgánů ochrany přírody, a to především s cílem koncentrovat rozhodování na jiné orgány. Skutečně významnou změnou, s níž se samozřejmě pojí jistá kontroverze (nicméně ta nevyhnutelně vyplývá z věcného záměru, a tudíž je v zásadě závazná) je zakotvení stavebního úřadu jako orgánu ochrany přírody (zjednodušeně) ve vztahu k povolování stavebních záměrů ve volné krajině, ale i v zastavěných územích obcí a na zastavitelných plochách obcí v chráněných územích (v druhém jmenovaném případě stavební úřad rozhoduje na základě stanoviska Agentury či správy národního parku). V chráněných územích mimo zastavěná území a zastavitelné plochy v obcích má být přitom orgánem ochrany přírody vždy Agentura či správa, bez ohledu na povahu

(stavební / nestavební) záměru. Ve volné krajině potom de facto zůstávají kompetence pro nestavební záměry s drobnými výjimkami (a bez obcí a pověřených obcí) v relativně obdobné podobě jako je tomu dnes. Skutečně nechtěnou, ale nevyhnutelnou ztrátou potom bylo vyloučení působnosti krajských úřadů ze správy chráněných území. Ač MŽP podporuje zachování kompetencí krajů v chráněných územích mimo národní parky, chráněné krajinné oblasti a národní kategorie zvláště chráněných území (tato praxe je dobře zavedena, kraje vykonávají své kompetence odborně a na základě znalosti území, s jehož správou mají mnohaleté zkušenosti), věcný záměr pro takové řešení z důvodu namítané systémové podjatosti neponechával prostor. Lze nicméně doufat, že tato problematika stále není uzavřena a kraje se snad stanou jedním z (pravděpodobně) tří orgánů typů ochrany přírody, které budou rozhodovat, ale i pečovat o chráněná území. Pro úplnost je třeba dodat, že ani správná forma, kterou bude moci příslušný orgán ochrany přírody hájit dotčené zájmy v souvislosti se stavbami, není jasná. MŽP od začátku prosazuje formu rozhodnutí (zejména z důvodu, že součástí chráněných zájmů je mnohdy rozhodování o výjimkách ze zákonných zákazů, tedy o možnosti založit právo takový zákaz prolomit, což je možné jen formou rozhodnutí, ale i proto, že vydávání závazného stanoviska by procesem povolování v důsledku administrativní náročnosti přesunu meritorního rozhodování až do odvolacího stupně významně prodloužil), ale i zde stále probíhají mezirezortní jednání.

Změna zákona o ochraně přírody a krajiny s sebou přináší i takovou malou revoluci – poprvé byly formulovány náležitosti (obsah) žádosti v řízení ve věcech ochrany přírody (§ 83a návrhu). K tomu bylo přistoupeno zejména proto, aby nedocházelo k nežádoucímu „ping-pongu“ mezi orgánem ochrany přírody a žadatelem ohledně potřebných podkladů rozhodnutí – a aby bylo jasné, na základě čeho bude rozhodováno a co je tedy třeba doložit.

Výše uvedený popis není zdaleka vyčerpávající. Návrh „novely“ zákona o ochraně přírody a krajiny obsahuje i mnoho dalších změn, které vesměs sdílejí cíl vyjasnit, přehlednit, konkretizovat či upřesnit stávající stav v reakci na změny stavebního zákona.

Mnoho z představených, ale i zde nezdůrazněných návrhů však nebylo ze strany Ministerstva pro místní rozvoj akceptováno a jednání o dílčích tématech stále probíhají. Stavební zákon se mění velmi rychle, zasílány jsou různé verze s žádostí o vyjádření v řádu dnů. Jakkoliv je zároveň mnoho z navrhovaných změn v zákoně o ochraně přírody a krajiny spíše nevyhnutelných (jedná se zejména o přesun kompetencí v druhové a obecné ochraně přírody, ale i zmíněná ztráta krajských úřadů jako partnerů v územní ochraně) a MŽP by k nim z vlastní iniciativy nepřistoupilo, je z mého pohledu možné konstatovat, že návrh zákona je postaven logicky, kvalitně a v některých částech je jistě lepší, než zákon současný. Tam, kde tomu tak není, je potřebné na řešení dále pracovat – do jaké míry bude možné zvrátit některá rozhodnutí učiněná ve fázi věcného záměru, významně ovlivňující nynější manévrovací prostor, ukáží nejbližší měsíce. A poté, co vláda návrh stavebního a změny dalších zákonů schválí, jistě bude nutné základní cíle nadále obhajovat i v jámě Lvové, tedy v obou parlamentních komorách – i tam se jistě bude jednat o úkol nadmíru obtížný.

KOMENTÁŘ K PŘIPRAVOVANÉ REKODIFIKACI STAVEBNÍHO PRÁVA ... A ZDŮVODNĚNÍ JEJÍ POTŘEBNOSTI Z POHLEDU VEŘEJNÉHO ZÁJMU OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY

JAROSLAV OBERMAJER

RNDr. JAROSLAV OBERMAJER
Ředitel regionálního pracoviště
AOPK ČR Střední Čechy, které
vykonává pravomoci orgánu ochrany
přírody ve čtyřech chráněných
krajinných oblastech - Brdy,
Blaník, Český kras a Křivoklátsko
a v Národních přírodních rezervacích
a památkách na území hl. města Prahy
a na většině území Středočeského
kraje.

Při psaní tohoto komentáře vycházím z mnoha konkrétních situací, ve kterých se veřejné zájmy na ochraně přírody a krajiny, i v širším pojetí na ochraně životního prostředí, uplatňují v řízeních spjatých se stavebním zákonem. Protože stavební zákon obsahuje část věnovanou územnímu plánování a rozhodování o využití území, je zcela pochopitelné, že regulace činností v území (jinak řečeno v našem životním prostředí) z důvodu ochrany tohoto prostředí musí být v konečné podobě ve formě rozhodnutí – povolení činnosti právě podle stavebního práva. Požadavky společnosti na ochranu přírody vycházejí z potřeby lidí regulovat činnosti, které ničí přírodu, legislativa pak nastavuje meze toho, jak je možno přírodu využívat tak, aby to bylo únosné. Je pak odrazem kulturní a politické vyspělosti společnosti, jak legislativní regulace fungují, či případně, zda jsou opravdu potřeba ve velké míře podrobnosti stanovovat.

Před rokem 1990 jsme měli poměrně dobře nastavena pravidla ochrany prostředí, a to včetně pravidel ve stavebním zákoně, ale vymáhání těchto pravidel bylo velmi formální a často se obcházela různými výjimkami, nebo v podstatě věcně nezákonnými rozhodnutími, která byla formálně správná. Už z této praxe lze vysledovat jeden z důvodů, proč dnes hodnotíme praxi výkonu stavebního práva jako nevyhovující, a to je zdlouhavost procesu povolování staveb. Důraz na **formálnost povolovacího procesu** ze strany odvolacích orgánů, případně i správních soudů, vede k neustálému zdržování celého procesu vracením řízení nižším orgánům k novému projednání, často bez vyslovení se k věcnému obsahu rozhodování. U složitých staveb, kde je pochopitelně mnoho požadavků různých předpisů, které hájí důležité veřejné zájmy, je zapotřebí tyto zájmy projednat tak, aby mohla být taková stavba bezpečně povolena. To probíhá buď

v samostatných řízeních dle zákonů na ochranu jednotlivých částí životního prostředí, nebo dnes ve formě závazných stanovisek, jejichž zavedení bylo cíleno na to, aby se právě zefektivnil postup při odvolacích řízeních. To se v praxi ale příliš nenaplnilo. Aby mohlo být přezkoumáno nesouhlasné závazné stanovisko, musí být vydáno navazující nesouhlasné rozhodnutí podle stavebního zákona. Napsat takové rozhodnutí není úplně triviální věc. Z pohledu úředníka stavebního řízení je takové rozhodnutí vlastně zbytečná věc, protože po vyřízení odvolání proti nesouhlasnému závaznému stanovisku bude muset vydat znovu obdobné rozhodnutí. Proto se stavební úřady snaží žadatele směřovat primárně k tomu, aby dosáhl vydání souhlasného závazného stanoviska a celý proces se tak vlastně natahuje a komplikuje.

JAK SE VLASTNĚ PŘEDPOKLÁDALO, ŽE BUDE PROCES PROBÍHAT

Představme si ideální model: žadatel přinese základní dokumentaci ke stavbě na stavební úřad, ten si ji zkontroluje a dožádá si od dotčených orgánů závazná stanoviska, zároveň rozesílá podanou dokumentaci, která musí mít takové náležitosti, aby mohla být posouzena podle jednotlivých předpisů. Dotčené úřady na základě svých znalostí vydají závazná stanoviska, stavební úřad je zapracuje do rozhodnutí. V digitálním věku by samozřejmě vše mohlo být urychleno digitálními nástroji. Dokumentace dnes jsou tvořeny v digitální formě – mohou být podány elektronicky a zaslány datovou schránkou (doručovací čas se zkrátí), úřady svá stanoviska rovněž zasílají datovými schránkami. K využití jsou rovněž elektronické podpisy. Vše navíc šetří kromě času i papír, barvu na tisk dokumentů, benzín za rozvážení dopisů. Co by však tento ideální model vyžadoval? Určitě odpovídající personální vybavení úřadů

lidmi s dovedností využívat digitální nástroje, dostatečnou techniku - IT včetně software, kapacitní datové komunikační kanály.

JAKÁ JE REALITA?

Od ideálního modelu značně vzdálená: žadatel na úřad nenosí jen dokumentaci pro stavbu, ale k formuláři pro podání žádosti dostane seznam všech stanovisek nejen dotčených orgánů veřejné správy, ale také mnoha dalších institucí. Pak tato stanoviska týdně shání, aby konečně podal žádost. Vše donese často hezky svázané v mnohastránkové dokumentaci a dokladové části vytištěné, elektronicky zpravidla nic. Stavební úřad pak znovu rozešle oznámení dotčeným orgánům, že zahajuje řízení, tyto úřady stráví pak zbytečně čas tím, že hledají, jestli se ke stavbě už vyjádřily, případně i tím, že takové oznámení zakládají. Pečliví si ještě kontrolují, zda stavební úřad převzal správně obsah závazného stanoviska. Tyto úkony, se kterými ideální model nepočítá, pak úředníky zdržují od vyřizování dalších žádostí a lhůty se opět natahují. Závazná stanoviska, byť jsou vytvářena digitálně, tak žadatelům se často vydávají ve formě listiny. Zde rovněž využívání digitálních technologií značně pokulhá. Systémy orgánů veřejné správy nejsou kompatibilní a například pro odvolací orgán se ještě spisy tisknou a posílají v balíku, místo toho, aby byl celý elektronický spis předán a pak opět vrácen. Financování stavebních úřadů je často z velké části na bedrech malých samospráv s malým rozpočtem a podle toho také vybavení úřadů vypadá. Zastupitelnost úředníků na stavebních úřadech je téměř nulová, prostor pro jejich odborný růst také minimální.

Ve státní správě a její efektivní organizaci se nedobře projevila také reforma veřejné správy na konci minulého století. V jejím důsledku vypadly z celého správního procesu úřady spravující území okresů. Okres byl totiž v naší zemi tradiční správní jednotkou takové velikosti, že úřad už mohl mít dostatečnou odbornost úředníků i místní znalost prostředí. Pokud dnes rozhodují jako odvolací orgány ve stavebním právu kraje, tak sice odbornost zaměstnanců může být také na dobré úrovni, ale o místní znalosti se opravdu mluvit nedá, a to opět podporuje zdlouhavost celého řízení (nedostatečná kapacita na krajských úřadech, z místní neznalosti pramenící převaha formální stránky procesu nad věcnou). U obcí s rozšířenou působností zase velikost úřadu odpovídající spádovému území většinou neumožňuje kvalitní zastoupení jednotlivých

odborností nebo naopak využití odborníků na neodborné práce – například vysokoškolsky vzdělaný ochranář pak vydává rybářské lístky nebo se zabývá poplatky za psy. To, že řekneme, že máme jen třístupňovou státní správu (z toho první dva stupně se vykonávají zpravidla jen v přenesené působnosti samosprávami) na první pohled vypadá racionálně a logicky. Ve skutečnosti to však neznamená zpravidla žádné ušetření financí a dokonce ani zrychlení. Důsledkem je pouze větší centralizace a kdejaká malichernost pak doputuje v rámci rozkladů a přezkumů až na stůl ministra, který by se měl z hlediska efektivity zabývat jinými věcmi.

Celý proces povolování staveb a rozhodování o využití území má obecný charakter a v podstatě ignoruje to, že ne každá stavba generuje potřebu posoudit dotčeným orgánem. Bylo by však správně nastavit, aby byly posouzeny veškeré podstatné otázky a zároveň, aby se každou stavbou zabýval dotčený orgán, jak tomu v realu dnes je. Klíčovou úlohu zde mohou hrát odborná data o území. Že to jde, ukazují například přes internet vydávaná stanoviska například některých správců inženýrských sítí – vyřídíte poměrně snadno přes internet. Rovněž v životním prostředí a v ochraně přírody speciálně, existuje velké množství dat o území – např. hranice chráněných území, lokality výskytu zvláště chráněných druhů, vymapované biotopy, systémy ekologické stability, migrační koridory atd. Všechna tato odborná data mohou mít formu územně analytických podkladů a dotčený orgán pak na základě těchto dat je schopen chránit zájmy ochrany přírody a krajiny v rámci vyjádření a stanovisek k územním plánům. Pokud budou územní plány kvalitní a budou rovnou definovat územní limity, pak může odpadnout řada činností v rámci povolování staveb. Ze zkušeností v počtu závazných stanovisek v ochraně přírody a krajiny velmi významně převažuje množství nevýznamných případů nad těmi, kde jsou skutečně ohroženy zájmy ochrany přírody a krajiny.

Jedním z důvodů pomalosti stavebních řízení je nedobrá **stav územního plánování**. Stačí se jen podívat, kolikrát bylo odloženo zrušení platnosti starých nevyhovujících územních plánů za dobu účinnosti současného stavebního zákona. Motivace k rychlejší nápravě nedostatků v územním plánování tak neexistuje a důsledkem jsou pak táhnoucí se řízení, ve kterých jde o umístování staveb. Cestou k menšímu množství komplikací a zdržení v přípravě staveb by jistě bylo, kdyby se řádně

naplňoval systém schvalování a projednávání územních plánů, aby pro územní plány byl vytvořen závazný standard, aby výstupy pro využití jednotlivých ploch byly srovnatelné v rámci celé ČR. S tím souvisí také finanční podpora zpracování územních plánů, protože obzvláště v menších obcích se starosta vážně zamýšlí, zda z obecního rozpočtu do územního plánování může nebo má dát relativně velký objem peněz. Pro jeho vůli často přináší územní plán spíš omezení, a proto kvalitní územní plány vznikají buď tam, kde jsou osvětlení zastupitelé, nebo také tam, kde už území přestává pro občany plnit dostatečně své funkce. Územní plánování je spojeno v jednom zákoně se stavebním řádem, ve skutečnosti má však územní plánování daleko širší význam a pro životní prostředí a jeho kvalitu je zásadní a určující. Proto by bylo daleko lepší ty dva procesy od sebe oddělit zřetelněji, například samostatným zákonem o územním plánování. Toto oddělení by mělo být rovněž na úrovni organizace státní správy. Jako jednu z velkých slabín stavebního práva lze spatřovat jeho minimální vymahatelnost, vlastně přímo ve stavebním zákoně je upraven postup pro ty, kteří zákon nedodrží – dodatečné povolování staveb. Pokuty za přestupky jsou ve srovnání s reálnými náklady spojenými s povolováním stavby nízké. To pak vede k úmyslnému stavění na černo.

Jako zjednodušující pohled na přílišnou složitost stavebního řízení se ze strany investorů často projevuje jejich vztah k účasti veřejnosti na řízení. Z praxe mohu uvést zkušenosti ze dvou velkých staveb – jedné realizované, druhé nerealizované. První je stavba dálnice D8 přes České středohoří. Kdyby zde stát respektoval svůj vlastní deklarovaný zájem na ochraně krajiny, tak by jistě nepřipravoval stavbu dálnice v území, kde to zákon zakazuje. Těžko pak dávat za vinu nevládním organizacím, že chtějí po státu, aby tento zákaz respektoval. Svádět pak vinu za zdržení dopravní stavby, kterou všichni potřebují, aby mohli rychle jezdit z Prahy do Drážďan na „ekologické organizace“, které využily obstrukční jednání v procesech územního a stavebního řízení k prosazení tohoto zákazu, je jednoduché a populistické. Druhou takovou stavbou je plavební stupeň v Děčíně. Z mnoha jednání okolo této stavby lze dovodit, že investor nedokázal během přípravy nikdy jednoznačně deklarovat veřejnou potřebnost takové stavby a převahu veřejného zájmu nad zničením jednoho z mála poměrně zachovaných krajinných úseku s větší řekou. Investoři se naopak snažili

vždy bagatelizovat zájmy ochrany přírody a krajiny, využívat politického tlaku, hledat účelová řešení. Zatím se jim stavbu nepodařilo prosadit a tak jistě není náhoda, že jeden z politiků - výrazných zastánců této stavby, se dlouhodobě snaží - a částečně úspěšně - omezit účast veřejnosti pro jistotu na všech stavebních řízeních. Oba tyto případy pak jen potvrzují, že vlastní chyby v přípravě staveb se investoři snaží ve společnosti deklarovat jako činnost odpůrců z řad samozvané veřejnosti. Na druhou stranu je třeba přiznat, že zájmy ochrany přírody, byly vlastně jednou z mála cest, jak se veřejnost může zapojit do procesu rozhodování o tom, co se v území děje, a to včetně stavební činnosti. Poměrně velmi jednoduchá pravidla pro zapojení veřejnosti pak v některých případech využily jistě spolky až k vyděračským a korupčním postupům. Důvody uváděné oficiálně k rekodifikaci stavebního práva vypadají často na první pohled logicky, proto lze celkem očekávat populis-

tické přijetí těchto důvodů. Obzvláště mezi lidmi, pro které je jakákoliv regulace stavební činnosti nepřijemná, nebo mají osobní zkušenosti, že vydání stavebního povolení trvalo příliš dlouho, lze hledat příznivce pro rekodifikaci. Důvody špatného fungování povolování staveb jsou však jinde:

- *Převaha formalismu nad věcným posuzováním při povolování staveb a rozhodování o území.*
- *Špatná organizace veřejné správy a jejího zabezpečení.*
- *Velmi malý pokrok ve využívání digitálních technologií a elektronického oběhu dokumentů v oblasti státní správy.*
- *Špatná rozhodnutí investorů při přípravě staveb.*
- *Stav územního plánování a využívání dat o území.*
- *Provázanost procesů územního plánování sestavením řádem a jeho organizací.*

Kam by tedy měla mířit pozornost těch, kteří chtějí urychlit a zjednodušit povolování staveb?

- *Důsledná digitalizace a elektronizace státní správy.*
- *Zlepšování stávajícího modelu založeného na vztazích orgán územního plánování - dotčené orgány v území - stavební úřad místo vytváření stavebních úřadů s integrovanými orgány jiných oblastí státní správy.*
- *Navzdory přáním samospráv na ovládání 1. a 2. stupně stavebních úřadů tyto vyčlenit jako samostatné státní úřady.*
- *Vytvořit paralelně samostatné orgány územního plánování a přenastavit vztah se samosprávami v procesech územního plánování. Pro činnost orgánů územního plánování využívat vybrané závazné jevy v územně analytických podkladech.*

POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Gaisler J., Pavlů L., Nwaogu C., Pavlů Klára, Hejzman M., Pavlů V. (2019): *Long-term effects of mulching, traditional cutting and no management on plant species composition of improved upland grassland in the Czech Republic. Grass and Forage Science 74: 463 - 475.*

MULČOVÁNÍ KOSENÍ NENAHRADÍ

Nedostatek hospodářských zvířat ve střední Evropě, které by spásaly biomasu, je výzvou pro management polopřírodních i dřívě intenzivně využívaných travních porostů. Alternativní metodou obhospodařování těchto porostů je mulčování, při kterém je nadzemní biomasa řezána, drcena a následně rozmetána po povrchu.

Odborníci porovnávali tři různé frekvence mulčování (jeden, dva a třikrát za rok) se zcela neopečovávanými porosty a tradičním managementem seče dvakrát ročně na obnovených horských loukách. Druhé složení rostlin bylo monitorováno po dobu 13 let. Tradiční seč dvakrát ročně s odstraněním biomasy bylo nejvhodnější metodou pro zachování druhové rozmanitosti a a počtu druhů rostlin, což byly parametry, které významně klesaly u mulčovaných ploch. Nejhorší na tom byly plochy zcela neobhospodařované. Vysoké dvouděložné ruderalní druhy jako je kopřiva dvoudomá, pcháč rolní a bršlice kozí noha se rozmohly především tam, kde nedocházelo k žádnému odstraňování biomasy nebo mulčování probíhalo jednou ročně. Vyšší frekvence odstraňování živé hmoty měla pozitivní vliv na šíření nízkých ruderalních druhů, jako jsou různé druhy pampelišek, jitrocel kopinatý a jetel plazivý. Po osmi letech došlo ke změnám ve struktuře travin u neobhospodařovaných ploch a ploch mulčovaných jednou ročně díky zvýšení poměru vysokých / nízkých druhů.

Závěrem lze říci, že opakované mulčování nemůže zcela nahradit tradiční seč dvakrát do roka. Sníží se druhová bohatost i rozmanitost rostlin a změně se i struktura porostu. Přestože mulčování jednou ročně může zabránit invazi keřů a stromů, podporuje také šíření ruderalních druhů, stejně jako v podmínkách bez jakéhokoliv hospodaření.

-simpolak-

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY představuje svobodný myšlenkový prostor založený na aktivním přístupu, vzájemné toleranci a schopnosti účastníků shodnout se na konsensuálních výstupech.

FÓRUM poskytuje prostor k diskusi, předávání poznatků a hledání řešení v různých aktivitách ochrany přírody. Zajišťuje svobodné vyjadřování názorů svých členů bez politických či institucionálních vlivů.

Fungování je založeno na permanentní názorové platformě v rámci provozu internetových stránek, na pravidelném setkávání a vydávání tohoto časopisu.

PODPOŘTE NAŠI ČINNOST

Snažíme se naše aktivity poskytovat zájemcům zdarma, což se daří díky projektům a další podpoře. Do budoucna se ale neobejdeme bez Vaší pomoci.

Vaše příspěvky můžete posílat na účet 2200318661/2010, použijte variabilní symbol 333.

DĚKUJEME VÁM